

Dr. Ahmed Hatunić
Behram-begova medresa u Tuzli

NASTANAK, RAZVOJ I ULOGA EVROPSKOG VIJEĆA ZA FETVE I ISTRAŽIVANJA

DOI: 10.58584/2490-3752.2022.8.7.7

SAŽETAK

Pored historijata muslimanskog prisustva u Evropi, u ovom radu rasvijetlit će se uloga Evropskog vijeća za fetve i istraživanja sa sjedištem u Dablinu, Republika Irska, kao i njegov značaj za muslimane općenito, a za muslimane evropskoga kontinenta i druge muslimanske manjine u svijetu naročito. Rad će ponuditi osnovne podatke o, kod nas manje poznatoj, akademiji šerijatskoga prava koja nastoji riješiti savremene pravne probleme muslimanskih manjina i drugih, u skladu s izvorima islama, ali i potrebama i okolnostima u kojima se one nalaze.

Ključne riječi: *islam, muslimani, šerijatsko pravo, muslimanske manjine, Evropa, savremeno doba, doseljenici...*

Uvod

Ovaj rad bavit će se nastankom, razvojem i ulogom Evropskog vijeća za fetve i istraživanja koje već više od dvadeset godina djeluje na području evropskog kontinenta, odgovarajući na važna pitanja muslimana koji na tom kontinentu žive kao manjine ili većinski narodi kao što je slučaj s Bosnom i Hercegovinom, Kosovom i Albanijom. Vijeće je formirano na inicijativu muslimanskih organizacija u Evropi, sastavljeno je od značajnog broja uglednih učenjaka šerijatskog prava iz Evrope i van nje, a u svome radu slijedi dostignuća postojećih međunarodnih akademija šerijatskog prava u svijetu. Vijeće posjeduje propisana pravila djelovanja i ustaljenu metodologiju rada i donošenja pravnih rješenja koje naziva rezolucije, fetve i preporuke.

1. Historijske faze muslimanskog prisutva u Evropi

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja nastalo je kao odgovor na dugotrajne potrebe muslimana koji žive na evropskom kontinentu kao oblik savremenog kolektivnog idžtihada (al-iğtihād al ġamāiʿ) u sredinama u kojima muslimani žive kao manjine. Muslimani su u svome bivstvovanju u Evropi prošli kroz više historijskih faza. Jorgen Nilsen u svome djelu *Muslimani u Zapadnoj Evropi* navodi četiri faze muslimanskog prisustva i naseljavanja evropskog kontinenta.

Prva faza podrazumijeva period vladavine muslimana nad Španijom, Južnom Italijom i Sicilijom, koja je trajala od početka 8. stoljeća (711. godine) do kraja 15. stoljeća (1492. godine), kada je pod kršćansku vlast pala posljednja muslimanska utvrda Granada.

Druga faza muslimanskog naseljavanja Evrope desit će se u 13. stoljeću kao rezultat mongolskih osvajanja dijelova Rusije, Litvanije, Šlezije, Ukraine, Poljske i Mađarske. Na tom području formirat će se država pod nazivom Zlatna horda (The khanate of golden horde), koja će se prostirati od doline rijeke Volge do Krima na jugu, te Kaspijskog jezera na istoku. Na tom području ostat će do današnjih dana značajna muslimanska populacija tatarskog porijekla.

Treća faza počinje osmanskim osvajanjima balkanskih zemalja i drugih dijelova Srednje Evrope, gdje su se do današnjeg dana u većoj ili manjoj mjeri zadržale značajne muslimanske zajednice koje su u Albaniji, Bosni i Hercegovini i na Kosovu većinsko stanovništvo.

Četvrta faza muslimanskog naseljavanja Evrope počinje širenjem Pruske države i dovođenjem tatarskih vojnika u službu pruskog kralja Frederika Wiliama I s početka 18. stoljeća (tačnije 1731. godine), koji je za njihove potrebe obezbijedio *prostoriju za namaz (prayer room)* u gradu Potsdam.¹ U toku 18. stoljeća u Berlinu je uspostavljeno muslimansko mezarje, diplomatske i privredne veze s Osmanском državom su jačale, a 1866. godine je u Berlinu otvorena džamija. Austro-Ugarska je od okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine održavala stalne veze s muslimanima pod svojom vladavinom, što je bilo dragocjeno iskustvo za buduća vremena koja su svjedočila o životu muslimana pod nemuslimanskom vlašću. Muslimani hanefijskog mezheba su 1912. godine pod uvjetima ustavnih odredbi iz 1867. godine priznati zakonskim aktom (zakon br. 159/1912)² Austro-Ugarske monarhije.³

Novo doba muslimanskog prisustva u Evropi počelo je s Drugim svjetskim ratom, kada je veliki broj zarobljenih sovjetskih vojnika-muslimana odlučio služiti Njemačkoj. Predvodio ih je veći broj muslimanskih imama koji su školovani na Fakultetu islamskih studija na Univerzitetu u Göttingenu. Nakon Drugog svjetskog rata, veći broj muslimana iz balkanskih zemalja i Istočne Evrope naselio se u Njemačkoj, gdje su danas organizirani u čitav niz udruženja, džemata i zajednica.⁴

Rana historija prisustva muslimana u Velikoj Britaniji povezana je s britanskom kolonijalizacijom Indije, tokom koje je veliki broj domicilnih stanovnika, među njima i muslimana, regrutiran da radi na britanskim brodovima. Jedan broj njih je ostajao da živi u Velikoj Britaniji, postajući tako sastavni dio tamošnjeg društva. Nakon otvaranja Sueckog kanala 1869. godine, broj muslimana arapsko-jemenskog i indijskog porijekla u Velikoj Britaniji se znatno povećao.

1 Joel S. Fetzer, J. Christopher Soper, *Muslims and the state in Britain, France and Germany*, Cambridge University press, Cambridge, 2005. str.99.

2 Suad Mahmutović, Pravni položaj muslimana u Austriji s akcentom na bošnjačku populaciju, *Glasnik Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 11-12., Sarajevo 2007, str.1114.

3 Jorgen Nielsen, *The muslims in West Europe*, Edinburgh University Press Ltd Edinburgh University, Edinburgh, 2004. str. 3.

4 Vidi više: Ibid, str.1-4.

London i Liverpool bili su centri s najvećim brojem muslimana već u drugoj polovini 19. stoljeća. Prva džamija u Britaniji otvorena je 1890. godine. Islamski kulturni centar u Londonu je 1944. godine otvorio tadašnji britanski kralj Džordž VI. Međutim, prvi veliki val doseljavanja muslimana u Veliku Britaniju započet će nakon Drugog svjetskog rata, kada će se na njeno tlo doseliti značajan broj muslimana većinom s indijskog potkontinenta i drugih zemalja Komonvelta - bivših kolonija Velike Britanije.⁵ Centralna džamija u Londonu je nakon desetljeća pripreme i izgradnje otvorena 1977. godine.⁶ Na kraju 20. stoljeća broj muslimana u Velikoj Britaniji iznosio je 2.500.000.⁷

Susret muslimana i njihov dodir s francuskom metropolom dešava se znatno ranije u odnosu na druge zapadno-evropske zemlje jer je u historijskim izvorima zabilježeno da se grupa sjeverno-afričkih vojnika muslimana naselila na tlu današnje Južne Francuske prije 716. godine i da su u gradu Narbonne uspostavili svoju lokalnu vlast i izgradili džamiju.⁸

Međutim, značajnije muslimansko doseljavanje u Francusku dešava se nešto kasnije u odnosu na Veliku Britaniju. Početkom 20. stoljeća veliki broj radnika iz zemalja arapskog magreba, većinom iz Alžira, doseljavaju se u Francusku, zbog rada u fabrikama, uglavnom na proizvodnji maslinovog ulja. Nešto kasnije, tokom Prvog svjetskog rata, u Francusku se kao radna snaga doseljava veliki broj muslimana iz Maroka, Alžira, Tunisa i Senegala. Oko 200.000 muslimana iz Alžira se u to vrijeme naselilo u Francuskoj. Prva džamija u Parizu otvorena je 1926. godine. U kasnijim desetljećima broj muslimanskih doseljenika se, uz neke manje ili veće prekide, povećavao. Na popisu stanoništva 1954. godine u Francuskoj je zvanično registrirano 212.000 Alžiraca. Pred kraj dvadesetog stoljeća broj muslimana u Francuskoj dosegao je gotovo pet miliona.⁹

Postoji značajan broj muslimana u drugim evropskim zemljama Zapadne Evrope, poput Austrije, Švicarske, Belgije, Holandije,

5 Joel S. Fetzer, J. Christopher Soper, *nav. dj.* 2005. str. 26.

6 Vidi više: Jorgen Nielsen, *nav. dj.* str. 4-6.

7 Ahmet Alibašić i dr., *Atlas islamskog svijeta*, Udruženje Ilmije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2003. str. 757.

8 Joel S. Fetzer, J. Christopher Soper, *nav. dj.* str. 63.

9 Ahmet Alibašić i dr. , *nav. dj.* str. 757.

Danske i Švedske, koji su pristigli iz Afrike, Azije, balkanskih zemalja, Indijskog potkontinenta i Turske, uglavnom nakon Drugog svjetskog rata, s ciljem obrazovanja, traženja posla i boljeg života.¹⁰

Muslimani su u određenom broju prisutni u zemljama centralne i istočne Evrope, gdje pripadaju autohtonim stanovnicima ili pak doseljenicima iz drugih dijelova svijeta. Određeni broj muslimana živi u Mađarskoj, Rumuniji, Poljskoj, Češkoj, Slovačkoj, Litvaniji, Ukrajini, Moldaviji i Bjelorusiji, gdje predstavljaju manjinu koja u nekim zemljama ne prelazi jedan procenat cjelokupne populacije, a u drugim se kreće od jedan do pet procenata stanovništva. Veći broj muslimana živi u balkanskim zemljama, gdje čine značajne manjine, izuzev u Bosni i Hercegovini, Albaniji i Kosovu, gdje čine većinsko stanovništvo. Značajna muslimanska zajednica postoji u Makedoniji, gdje muslimani čine od 26 do 50 procenata, te u Bugarskoj i Rusiji, gdje se njihov broj kreće od 11 do 25 procenata stanovništva.¹¹

Iz svega nevedenog možemo zaključiti da su muslimani u Evropi, u savremenom dobu, prošli nekoliko faza u svome naseljavanju u Evropi, s jedne, ali i u svome institucionalnom nastupu i organiziranju, s druge strane.

2. Društvene okolnosti koje su dovele do formiranja Evropskog vijeća za fetve i istraživanja EVFI (Al-mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḫūḫ)

Etape muslimanskog bivstvovanja i prilagođavanja na evropskom kontinentu u savremenom dobu su različite po svojim idejnim, socijalnim, duhovnim, moralnim i političkim aspektima, dok su razlozi dolaska i ostanka u Evropi uglavnom ekonomske, političke ili obrazovne naravi. U počecima prisustva vladala je potpuna izgubljenost, kada doseljenici nisu imali dovoljno svijesti niti osjećaja za svoj islamski identitet. Nužno je spomenuti i autohtone muslimane koji žive na Balkanu i zemljama Istočne Evrope, koji su dugo vremena, zbog komunističkih stega, bili udaljavani od vrijednosti svoje

10 Jan Rath, Rinus Penninx, Kees Gronendijk, Astrid Meyer, *Western Europe and its islam*, Koninklijke, Leiden, 2001. str. 1.

11 Katarzyna Górak Sosnowska, *Muslims in Poland and Eastern Europe*, University of Warsaw, Faculty of oriental studies, Warsaw, 2011, str.13, 14.

vjere i njenoga prakticiranja u ličnom i društvenom životu.¹² Svi oni, autohtoni muslimani i emigranti, prolazili su kroz slične probleme i krize gubitka identiteta, u manjoj ili većoj mjeri. Na sve njih se odnose i etape buđenja identiteta, kada su počeli *otresati prašinu zablude sa svojih očiju i osjećati žudnju i ljubav prema svome porijeklu i vjerskom identitetu*¹³, uspostavljajući kontakte s muslimanima u svijetu.

U drugoj polovici dvadesetog stoljeća, nakon Drugog svjetskog rata i oslobađanja muslimanskih naroda od stega kolonijalizma, započelo je njihovo buđenje u domovinskim zemljama, ali i u zemljama Zapada, gdje su živjeli kao manjina. Muslimani na Balkanu i u Istočnoj Evropi intenzivnije će započeti ovaj proces nakon pada komunističke vlasti u svojim zemljama, što se lančano počelo dešavati nakon *pada berlinskog zida* u novembru 1989. godine, što je događaj koji će označiti i gromoglasno najaviti potpuni krah komunizma u Evropi.¹⁴ U zemljama bivše Jugoslavije neka vrsta vjerske obnove muslimana će započeti već početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća što će se manifestirati u pojačanoj ličnoj religioznosti, izgradnji i obnovi džamija, razvoju islamskog izdavaštva, pojačanoj upotrebi islamskih društvenih simbola i naporima za izgradnju regionalnih ustanova muslimanske solidarnosti, što je proces koji će se nakon pada komunizma proširiti na Albaniju i Bugarsku.¹⁵

Islamski preporod muslimanskih manjina u novom dobu, po dr. El-Karadaviju¹⁶, predsjedniku EVFI, odvijao se u sedam faza:

- a) etapa osjećaja identiteta,
- b) etapa buđenja,
- c) etapa pokretanja,
- d) etapa organiziranja i udruživanja,

12 Vidi više: Jusuf el-Karadavi, *Fikh muslimanskih manjina: kako biti musliman na Zapadu?*, preveo: Bilal Merdan, Libris, Sarajevo, 2004. str.27-30.

13 Ibid, str. 28.

14 Vidi više: Jeffrey A. Engel, *The fall of the Berlin wall-the revolutionary legacy of 1989*, Oxford University press, New York, 2009. str.1-16.

15 Fikret Karčić, *Muslimani Balkana-„istočno pitanje“ u xx vijeku*, Centar za napredne studije Sarajevo, Sarajevo, 2014, str. 125.

16 Jusuf el-Karadavi, *Fikh muslimanskih manjina: kako biti musliman na Zapadu?...*, nav.dj., str. 29.

- e) etapa izgradnje,
- f) etapa želje za radom i
- g) etapa djelovanja.

O savremenom stanju muslimana na Zapadu ovaj autor piše:

Mi smo sada u etapi pozitivnog vezivanja s društvom. U njoj nema mjesta nikakvoj izolovanosti i povlačenju u sebe, niti uzmicanju od susreta s drugima. Islamske manjine su uistinu ostale ustrajne na kršnoj zemlji, imajući povjerenje u sebe, ponoseći se svojim porijeklom, dovoljno jake da se izjasne o svome identitetu, da odbrane svoje biće, da istaknu svoje specifičnosti i da predstave ono što imaju kao civilizacijsku poruku čovječanstvu. One u ovoj etapi finaliziraju izgradnju svojih naučnih, odgojno-obrazovnih i misionarskih institucija. Svu svoju pažnju posvećivale su donedavno osnivanju džamija, koje su bile nužne, jer je džamija prva ustanova u muslimanskom društvu. Potom su preuzele brigu oko osnivanja škola, u kojima će muslimanska djeca naučiti temelje svoje vjere, kao što uče i druge nastavne teme propisane za djecu njihovoga uzrasta. Zatim su islamske manjine još više napredovale, tako da su počele osnivati visoke institute i namjenske univerzitete za islamske studije, kako bi odškolovali savremene imame, misonare, profesore i islamske učenjake, koji se napajaju s izvora autentične islamske kulture, a žive u svom vremenu, punom različitih misaonih strujanja, spoznaja, problema i napredovanja. Oni ulažu maksimalne napore da iz Šerijata uzmu ono čime će riješiti probleme savremenog doba.¹⁷

Prema svjedočenju dr. El-Karadavija, od njegove prve posjete muslimanima na Zapadu postavljana su mu slična pitanja koja su bila odraz problema s kojima su se muslimani suočavali, iščekujući kvalitetna šerijatskoppravna rješenja koja će uzeti u obzir njihovo stanje i potrebe.

Najčešći problemi muslimanskih manjina na Zapadu tiču se statusa njihovog života u većinski nemuslimanskim zajednicama, tumačenja hadisa koji govore o zabrani boravka među mnogobošcima, dozvoljenosti preuzimanja državljanstva zapadnih država,

17 Ibid, str. 29, 30.

šerijatskoplavnog statusa mesa koje se prodaje na tržnicama, prodajnim objektima i restoranima na Zapadu, rada muslimana u objektima i kompanijama koje prodaju ili služe alkoholna pića i svinjsko meso, sjedanja za trpezu ili sto gdje se služi alkoholno piće ili svinjsko meso, statusa braka koji je sklopljen u državnim institucijama Zapada, dovoljnosti braka sklopljenog samo pred imamom u džamiji ili islamskom centru, razvoda braka pred sudovima Zapada, poligamnog braka sklopljenog u džamiji iako ga državni zakon i ustanove društva ne priznaju, braka bez prisustva staratelja (waliyy), braka s nemuslimankom, ostanaka muslimanke nakon primanja islama u braku s mužem nemuslimanom...

Tu je i niz aktualnih tema i problema koji se tiču kamatnog poslovanja, kupovine stana ili kuće uz kamatni kredit, nasljeđivanja od roditelja nemuslimana, sudjelovanja muslimana u političkom životu svojih novih domovina... Postoje i druga, ovdje nenavedena, pitanja koja se tiču brojnih aspekata individualnog, porodičnog, društvenog, kulturnog, ekonomskog i političkog života muslimana, a koja zahtijeva kvalitetne odgovore utemeljene na izvorima šerijatskog prava, ali i na uvažavanju stanja i potreba ljudi koji žive daleko od historijske jezgre muslimanskoga svijeta.

Na većinu ovih pitanja muslimanski alimi su davali odgovore, razilazeći se u svojim stavovima shodno međumezhepskim razilaženjima po tim pitanjima, slijedeći svoju baštinu i iznoseći propise koji su nekada bili izraz širokih, a nekada suženih vidika i razumijevanja, bivajući nekada olakšavajući, a nekada otežavajući za muslimanske manjinske zajednice.

Po dr. El-Karadaviju, neki od njih su istaknuti islamski učenjaci kojima nedostaje dovoljno svijesti o uvjetima života muslimanskih manjina i raznim problemima s kojima se susreću oni koji žive u nemuslimanskim društvima.

Nije dovoljno da im alim dadne fetvu shodno onome što je pročitao i naučio u knjigama, ne razumijevajući njihovu stvarnost, te dovoljno ne poznavajući njihove potrebe i ono čemu su prinuđeni.¹⁸

18 Jusuf el-Karadavi, *nav.dj.*, str. 35.

3. Nastanak i razvoj Evropskog vijeća za fetve i istraživanja (Al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūḥ) - EVFI

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja formirano je po ugledu na druga vijeća i akademije islamskoga prava u svijetu, a kao odgovor na mnogobrojne dileme i zapitanosti muslimana koji žive u Evropi, sa zadatkom da na osnovu šerijatskopравnih argumenata, iskustava i metodologije drugih vijeća sa sličnom ulogom, dadne prihvatljive i utemeljene odgovore na probleme s kojima se suočavaju muslimanske manjine. Godine 1992. Unija islamskih organizacija Francuske¹⁹ organizirala je dva simpozija, na kojima se okupio veliki broj učenjaka iz muslimanskog svijeta i Evrope koji su se interesirali za pitanja muslimanskih manjina i probleme s kojima se one susreću.

Tema tih simpozija je bila usmjerena na probleme s kojima se susreću manjine koje žive na Zapadu te na individualne probleme muslimana koji žive u Francuskoj.²⁰ Rasprava koja je vođena na tim simpozijima i fetve koje su tom prilikom izdate potaknule su Federaciju islamskih organizacija Evrope (FIOE) da inicira formiranje Evropskog vijeća za fetve i istraživanja.²¹

-
- 19 Unija islamskih organizacija Francuske (Union des Organisations Islamiques de France-UOIF) osnovana je 1983. godine u Francuskoj kao federacija lokalnih islamskih udruženja. Prima finansijsku pomoć od Svjetske lige muslimana (Muslim World League) i pojedina iz Saudijske Arabije, Kuvajta i Ujedinjenih Arapskih Emirata. Organizacija je posebno aktivna u centru i na istoku Francuske. Njeni lideri su pod uticajem ideologije egipatskih i tunižanskih islamističkih pokreta i nastojanja da se podrže lokalne asocijacije u upravljanju vjerskim i obrazovnim aktivnostima, posebno prilagođenim potrebama muslimana koji žive u Francuskoj, kao što su dječiji kampovi za odmor koji podrazumijevaju podučavanje Kur'anu. Godine 1991. grupa islamskih učenjaka koji pripadaju ovoj organizaciji osnovala je prvu muslimansku seminar-školu za obuku imama u Francuskoj. Organizacija nastoji poboljšati poznavanje islama među francuskim muslimanima. (Oxford islamic studies online <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e2431> - posjeta na dan 1. 10. 2018. godine - i zvanična web stranica organizacije <http://www.uoif-online.com/presentation/> - posjeta na dan 1. 10. 2018. godine)
- 20 Jusuf el-Karadavi, *Fikh muslimanskih manjina: kako biti musliman na Zapadu?*, nav.dj., str.10.
- 21 Nedim Begović, *Vjerska sloboda i muslimanske manjine u Evropi*, El-

U uvodnom izlaganju koje je na osnivačkoj skupštini izložio Ahmed Ravi, predsjednik FIOE, istaknuto je da je ovaj projekt pokrenut kako bi se ispunila praznina zbog nedostatka institucionalnog autoriteta muslimana u Evropi, i to do vremena kada će biti obrazovan dovoljan broj muftija koji će biti odškolorani u Evropi, koji će poznavati evropske jezike i okolnosti i biti u stanju preuzeti zadaću usmjeravanja evropskih muslimana.

Ravi je na sljedeći način obrazložio potrebu osnivanja Evropskog vijeća za fetve:

Pristigli naporedo s grupama muslimanskih emigranata, vaizi, imami i alimi različitih usmjerenja, etničke i društvene pozadine, nisu uistinu poznavali evropsko društvo. Zanimarivali su potrebu učenja jezika zemlje domaćina i imali su poteškoće u komuniciranju. Činjenica da su potjecali iz starijih generacija, povećala je jaz i konflikte s mladim naraštajima muslimana koje su stasale na Zapadu. Ne uzimajući u obzir okolnosti i potrebe tih mladih ljudi, fetve koje su davali sadržavale su značajne proturječnosti i razlike, uprkos uniformnosti života na Zapadu. Te razlike su imale neposredne posljedice po koheziju muslimanskih zajednica u Evropi.²²

Sušтина misije Evropskog vijeća za fetve, kako je tada naglasio Ravi, jeste da usmjerava evropske muslimane kako da se ponašaju u svojoj svakodnevnici prema sugrađanima na individualnoj, kolektivnoj i institucionalnim razinama na polju politike, društva i ekonomije, kao i da im pomogne u rješavanju tipičnih problema evropskih društava, kao što je, naprimjer, problem mahrame.²³

Kalem, Sarajevo, 2015. str.58.

22 Alexandre Vasconcelos Caeiro, *Fatwas for european muslims: the minority fiqh project and the integration of islam in Europe*, bez imena izdavača i navedene godine izdanja, str. 136. Preuzeto iz neobjavljenog govora Ahmeda Ravija prilikom osnivačke sjednice EVFI. (Ahmad al-Rawi, opening speech of the President of the FIOE during the founding session of the European Council for Fatwa and Research (in Arabic), London 1997. Not published. The transcript of the script – kindly given to me by Ahmad al-Rawi - is included in the Appendices.

23 Ibid.

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI) je neovisna, specijalizirana islamska znanstvena institucija koju čine istaknuti alimi. Sjedište Vijeća je u Dublinu, Republika Irska.²⁴

Osnivačka sjednica Evropskog vijeća za fetve i istraživanja održana je u Londonu od 21. do 22. dana mjeseca zul-kade 1417. h. godine ili 29. i 30. marta 1997. godine, uz prisustvo više od petnaest alima, a na poziv Federacije islamskih organizacija u Evropi (Federation of Islamic Organizations in Europe - FIOE).²⁵ Tokom ovog zasjedanja usvojen je Nacrt statuta Vijeća (al-dustūr).

Vijeće je u svome radu predvidjelo ostvarenje sljedećih ciljeva:

- a) približavanje stavova alima koji djeluju u evropskim zemljama;
- b) rad na objedinjavanju njihovih mišljenja o važnim fikhskim pitanjima;
- c) izdavanje kolektivnih fetvi koje će odgovoriti potrebama muslimana u Evropi, riješiti njihove probleme i urediti njihov društveni status i komunikaciju s evropskim društvima u svjetlu propisa i intencija Šerijata;
- d) izrada šerijatskopравnih studija i istraživačkih projekata koji tretiraju novonastale probleme na evropskom tlu, tako da se zadovolje intencije Šerijata i interesi ljudi;

24 *Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-šādīra ‘an Al-Mağlis al- urubbi li al-iftā wa al-buḥūṭ munḍu ta’sisih 1997. ilā al-dawra al-’iṣrīn*, Al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūṭ, Dublin, 2013. str.15.

25 Federacija islamskih organizacija u Evropi (Federation of Islamic Organizations in Europe-FIOE) jeste islamska organizacija kulture koja objedinjava stotine islamskih kulturnih organizacija-članica, raspoređenih u 28 evropskih država. Politika organizacije zasniva se na međusobnoj moderaciji i balansu između organizacija-članica u skladu s tolerancijom islama. FIOE je osnovana u Velikoj Britaniji 1989. godine kao prirodni ishod koji je proizašao iz razvoja islamskog djelovanja u Evropi usmjerenog prema ujedinjavanju muslimana i sprečavanju njihove fragmentacije u Evropi. Za kratko vrijeme ostvarila je niz pozitivnih rezultata, od kojih su najvažniji ujedinjavanje političkog diskursa muslimana u Evropi i prihvatanje ideje uspostavljanja islama kao suštinskog i pozitivnog elementa u evropskom životu. (Zvanična web-stranica Federacije islamskih organizacija u Evropi, [http://fioe.org/ar](http://fioe.org/arhttp://fioe.org/ar) - posjeta na dan na dan 1.10.2018)

- e) pravilno usmjeravanje muslimana u Evropi općenito, a posebno muslimanske omladine, putem prezentiranja izvornog islamskog učenja i ispravnih šerijatskopравnih rješenja (fetvi).

Vijeće je planiralo da svoje ciljeve ostvaruje oslanjajući se na sljedeća sredstva:

- a) formiranje ekspertnih komisija među članovima Vijeća koje će imati privremenu ili stalnu misiju kojima će biti povjeravani zadaci koji su u funkciji realizacije ciljeva Vijeća;
- b) oslanjanje na autoritativna fikhska djela i izvore, osobito one koji se oslanjaju na validne argumente;
- c) uzimanje u obzir fetve i studije koje su izdale druge akademije islamskog prava i druge znanstvene institucije;
- d) Vijeće će uložiti napor da od zvaničnih institucija u evropskim zemljama dobije službeno priznavanje Vijeća kao autoritativne instance za saznavanje šerijatskih propisa;
- e) organiziranje seminara i okruglih stolova radi proučavanja nekih fikhskih problema;
- f) izdavanje redovnih i vanrednih publikacija i fetvi te prevodene fetvi i studija na evropske jezike;
- g) izdavanje časopisa Vijeća u kome će biti objavljivane rezolucije, odabrane fetve, studije i istraživački projekti koji su bili predmet rasprava na sesijama Vijeća i koji realiziraju njegove ciljeve.²⁶

Formiranju Evropskog vijeća za fetve i istraživanja prethodile su decenije prisustva muslimanskih zajednica u Evropi koje su se nalazile u svojevrsnom rascjepu između nade u povratak u zemlje porijekla i postepenog prihvatanja novih društava kao vlastitih.

Zadatak ovoga vijeća, po dr. El-Karadaviju, pokušaj je objedinjavanja fetvi na prostorima Evrope, koliko to mogućnosti budu dozvoljavale, kako bi se spriječila zbrka i idejni sukob u vezi s pravnim pitanjima i problemima. To će se realizirati putem dogovaranja,

26 *Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-šādīra 'an Al-Mağlis al- urubbi li al-iftā wa al-buḥūḡ munḡu tā'sisih 1997. ilā al- dawra al-'iṣrīn*, Al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḡūḡ, Dablin, 2013. str. 15, 16, 17.

zajedničkog istraživanja i *kolektivnog idžtihada* (al-iğtihād al-ğamā'ī) koji je danas postao farz i nužda.²⁷

Također, cilj je da ovo Vijeće bude autoriziran vjerski autoritet kod lokalnih vlasti u svakoj od zemalja Evrope, što će ojačati politički položaj muslimanskih manjina i njihov status u društvu.

U predgovoru prve zbirke rezolucija i fetvi EVFI (koja je prevedena i na bosanski jezik), dr. El-Karadavi, u ulozi predsjednika ovoga Vijeća, ustvrdio je da EVFI ni u kom slučaju nije konkurencija niti zamjena postojećim akademijama islamskog prava u svijetu, poput Akademije za istraživanje pri Univerzitetu El-Ezher u Kairu (Mağma 'al-buḥūṭ al-islāmiyya), Akademije islamskog prava pri Rabiti sa sjedištem u Mekki (Al-mağma 'al-fiqhī al-islāmī), te Akademiji islamskog prava pri Organizaciji islamske konferencije (OIC), sa sjedištem u Džidi (Mağma 'al-fiqh al-islāmī al-duwali), nego ih EVFI nadopunjuje na planu na kojem se specijaliziralo, a to je fikh muslimanskih manjina i svih onih koji žive u neislamskim zemljama i društvima. Vijeće se, dakako, koristi svim znanstvenim dometima, fetvama, rezolucijama i studijama koje su donijele navedene velike akademije.²⁸

Okolnosti u kojima žive muslimanske manjine zahtijevaju drugačiji pristup prezentiranju i tumačenju šerijatskih propisa jer se te okolnosti razlikuju od okolnosti muslimana koji žive u historijskom središtu muslimanskog svijeta.

Stoga je misija EVFI da svojim pravnim rješenjima olakša ovim osobama, a ne da otežava njihov položaj, da pozivanjem u islam unosi radost pripadanja islamu, a ne da djeluje suprotno tome, da zadrži ljude u okviru vjere, makar i s minimumom islama kod njih, da im tumači propise, uvažavajući princip olakšavanja, a ne princip predostrožnosti. Sufjan es-Sevri, r.a., rekao je: *Istinski fikh (razumijevanje vjere) predstavlja uvažavanje olakšice, a svako otežati zna.*²⁹

Veliki je broj nadriučenjaka i neznalica koji su muslimane upućivali na stranputicu i ružan put, dajući im pogrešne savjete i fetve koje nisu utemeljene na validnim šerijatskopравnim izvorima,

27 *Fetve evropskog vijeća za fetve i istraživanja*, prijevod s arapskog dr. Enes Ljevaković, Connectum, Sarajevo, 2005, str. 10.

28 Vidi više: Ibid, str. 10.

29 Abū Na 'īm A'mad b. 'Abdullāh b. A'mad b. Is'āq b. Mūsā b. Mahrān al-A'ba'ānī, 'ilya al-awliyā' wa 'abaqāt al-'fiyā', Dār al-kutub al-'ilmiyya, Bayrūt, 1409. h. g., dio 6, str.367.

intencijama islama i datim okolnostima i potrebama koje ispunjavaju svakodnevicu života muslimanskih manjina.

Dr. El-Karadavi stoga postojanje EVFI smatra nužnim i konstatira:

Nužnost postojanja ovog Vijeća potvrđuje postojanje nekih 'samozvanih učenjaka' koji sebe smatraju sposobnim za davanje fetvi, a već su izdali neke pogrešne fetve kojima se drugi odvođe u zabludu. U svojim fetvama, oni muslimanima, naprimjer, dozvoljavaju da krađu i uzurpiraju tuđu imovinu u zemljama koje su im dale utočište, hranu i sigurno okruženje, na svaki mogući način: pronevjerom, falsificiranjem, prevarom ili bilo kojim drugim sredstvom. Zatim, dozvoljavaju im da ne plaćaju cijenu za ono što potroše ili rentu za ono što upotrebljavaju, da lažu kako bi dobili socijalnu pomoć koju ne zaslužuju, da varaju one s kojima posluju i da ih iznevjere kad god su u mogućnosti. Te osobe su sramota za islam... Jasno je da ovakve fetve nanose štetu ugledu islama i njegovih pripadnika, kao što nanose štetu muslimanskim manjinama, predstavljajući ih kao organizirane bande koje ne vjeruju ni u kakve vrijednosti, niti principe morala, koje ne priznaju ni ugovor, niti obavezu. To su poglavice neznalica i njih je hadis opisao kao one koji 'daju fetve bez znanja, tumarajući u zabludi i druge odvođeci u zabludu'.³⁰

Takve fetve su, po dr. El-Karadaviju, dovele do toga da su mnogi muslimani zapali u zatvor radi presude za krađu, pronevjeru i slična krivična djela. Mnogo opasnije od toga jeste to što su neki od njih u svojim fetvama dozvolili pojedinim muslimanima ubijanje građana tih zemalja u kojima sami žive sigurni za svoj život, a ako izgube posao ili im se ukaže kakva potreba, oni im priskaču u pomoć. A Kur'an kaže: **Zar nagrada za dobro učinjeno djelo može biti nešto drugo do dobro!**³¹

Zbog svega navedenog, od samoga početka rada EVFI planirano je da ono preuzme značajnu ulogu islamskog djelovanja na Zapadu, da spriječi donošenje fetvi bez znanstvenih i iskustvenih kompetencija i radi na rješavanju problema muslimana u svjetlu uzvišenog Šerijata.

30 Fetve evropskog vijeća..., nav.dj., str. 11, 12.

31 Er-Rahman, 60.

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI) je u vremenskom periodu od 1997. do 2017. godine održalo 27 redovnih i nekoliko tematskih zasjedanja u različitim dijelovima Evrope, raspravljajući o mnogim važnim pitanjima. Tokom tih zasjedanja prezentirane su brojne studije i istraživanja i dati su odgovori na mnoga pitanja koja su Vijeću uputili pojedinci ili institucije iz različitih evropskih zemalja.

U temeljnom dokumentu Vijeća, njegovom statutu, predviđeno je da će Vijeće jedanput godišnje održavati svoje redovne sjednice na kojima će se raspravljati o podnesenim studijama iz različitih tematskih oblasti koje se tiču muslimana Evrope i davati odgovore na pitanja koja zahtijevaju kolektivni odgovor, u čemu je EVFI tokom svoga postojanja i djelovanja marljivo istrajavalo.

4. Zaključak

Muslimani u Evropi su postali neupitna činjenica brojeći preko četrdeset miliona stanovnika. Prošli su više faza u svome postojanju u Evropi, suočavajući se s brojnim problemima očuvanja, ali i afirmacije vlastitoga islamskog identiteta s kojima se na takav način ne suočavaju muslimani u većinskim muslimanskim zemljama. Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI) pojavilo se i nastalo kao izraz potreba i problema muslimanskih manjina u Evropi, doprinoseći očuvanju njihovoga vjerskog i kulturnog identiteta, s jedne, i njihovoj integraciji u nemuslimanska društva, s druge strane, na način koji je u skladu i sa šerijatskim pravom i sa zakonima i običajima zemalja u koje su se naselili. U toku prvih dvadeset godina rada i djelovanja, EVFI je, u periodu od 1997. do 2017. godine, održalo dvadeset sedam redovnih i nekoliko tematskih sjednica, u različitim gradovima Evrope, na kojima je razmatran čitav niz važnih pitanja za muslimane u Evropi te je na osnovu istraživanja, prezentacija, analiza i rasprava, donesen veliki broj odluka, u formi rezolucija, fetvi i preporuka koje su objavljene u završnim deklaracijama Vijeća.

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI) putem svojih fetvi, rezolucija i studija u velikoj mjeri je doprinijelo izučavanju šerijatskog prava u fikhu muslimanskih manjina posebno, i fikhu općenito, te je u značajnoj mjeri svojom ulogom, radom i odlukama pomoglo u rješavanju savremenih praktičnih problema s kojima se suočavaju muslimani na Zapadu.

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja je ponudilo dodatne mogućnosti za primjenu šerijatskoga prava u zemljama u kojima su muslimani manjina te je, putem svojih odluka, utjecalo na ispravno razumijevanje i primjenu vjere kod muslimana koji kao manjine žive u zemljama Istoka i Zapada.

Svojim stavovima, iskazanim u rezolucijama, fetvama i studijama, EVFI je doprinijelo očuvanju vjerskog identiteta muslimanskih manjina na tlu Evrope i van nje te je, svojom misijom i ulogom, kontinuirano radilo na promociji islamskih vrijednosti, kao i jačanju i očuvanju muslimanske porodice u situacijama i sredinama pojačane izloženosti gubitku njene posebnosti i islamskog obilježja.

Vijeće je svojim stavovima doprinijelo integraciji muslimana i njihovih zajednica u zapadna društva i očuvanju njihovog vjerskog i kulturnog identiteta. Ono je slijedilo olakšavajući pristup kod izlaganja tih stavova, primjenjujući fikh utemeljen na šerijatskopравnim argumentima, priznatim u općem fikhu (fikhu muslimanske većine) i kod učenjaka šerijatskog prava tokom povijesti šerijatskopравne misli, doprinoseći svojom ulogom promociji srednjeg puta i umjerenosti.

Literatura:

1. AbūNaḥīm Aḥmad b. Abdullāh b. Aḥmad b. Isḥāq b. Mūsā b. Mahrān al-Aḥbānī, *ʿilya al-awliyā' wa abaqāt al-aḥfiyā'*, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, Bayrūt, 1409. h. g., dio 6.
2. Ahmet Alibašić i dr., *Atlas islamskog svijeta*, Udruženje Ilmije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2003.
3. Alexandre Vasconcelos Caeiro, *Fatwas for european muslims: the minority fiqh project and the integration of islam in Europe*, bez imena izdavača i navedene godine izdanja, str. 136. Preuzeto iz neobjavljenog govora Ahmeda Ravija prilikom osnivačke sjednice EVFI. Ahmad al-Rawi, opening speech of the President of the FIOE during the founding session of the European Council for Fatwa and Research (in Arabic), London 1997. Not published. The transcript of the script – kindly given to me by Ahmad al-Rawi - is included in the Appendices.
4. *Al-qarārāt wa al-fatāwa al-šādira ʿan Al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buhūt munḍu ta'sīsih 1997. ilā al-dawra al-ʿiṣrīn*, Al-Mağlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūt, Dablin, 2013.
5. *Fetve evropskog vijeća za fetve i istraživanja*, prijevod s arapskog dr. Enes Ljevaković, Connectum, Sarajevo, 2005.
6. Fikret Karčić, *Muslimani Balkana-„istočno pitanje“ u xx vijeku*, Centar za napredne studije Sarajevo, Sarajevo, 2014.
7. Jan Rath, Rinus Penninx, Kees Gronendijk, Astrid Meyer, *Western Europe and its islam*, Koninklijke, Leiden, 2001.
8. Jeffrey A. Engel, *The fall of the Berlin wall-the revolutionary legacy of 1989*, Oxford University press, New York, 2009.
9. Joel S. Fetzer, J. Christopher Soper, *Muslims and the state in Britain, France and Germany*, Cambridge University press, Cambridge, 2005.
10. Jorgen Nielsen, *The muslims in West Europe*, Edinburgh University Press Ltd Edinburgh University, Edinburgh, 2004.

11. Jusuf el-Karadavi, *Fikh muslimanskih manjina: kako biti musliman na Zapadu?*, preveo: Bilal Merdan, Libris, Sarajevo, 2004.
12. Katarzyna Górak Sosnowska, *Muslims in Poland and Eastern Europe*, University of Warsaw, Faculty of oriental studies, Warsaw, 2011.
13. Nedim Begović, *Vjerska sloboda i muslimanske manjine u Evropi*, El-Kalem, Sarajevo, 2015. str. 58.
14. Suad Mahmutović, Pravni položaj muslimana u Austriji s akcentom na bošnjačku populaciju, *Glasnik Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 11-12, Sarajevo 2007.
15. <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e2431>i zvanična web stranica organizacije **<http://www.uoif-online.com/presentation/>**